

Для посилань: Пискун О.М., Кулініч Ю.М. Самовиховання майбутнього вчителя технологій як фактор розвитку професійних якостей / Пискун О.М., Кулініч Ю.М. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка – Чернігів: ЧНПУ, 2014. – Вип. 117. – С. 131-133.

УДК 37.091.12:62/64-051

Пискун О.М., Кулініч Ю.М.

САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ

У статті розглядаються загальнотеоретичні аспекти професійного самовиховання майбутнього вчителя технологій, а саме умови та етапи здійснення цього процесу. Також проводиться аналіз стану самовиховання студентської молоді.

Ключові слова: професійні якості вчителя, професійне самовиховання, самопізнання, самоставлення, саморегуляція, керівництво самовихованням студентів.

Постановка проблеми. Проблема самовиховання вчителів завжди була і залишається актуальною. Адже вчитель як духовний наставник своїх учнів сам має бути творцем власної особистості, взірцем, гідним для наслідування. Провідними в структурі особистості вчителя мають бути спеціальна і професійно-педагогічна компетентність, педагогічна культура, широкий науковий і художньо-естетичний кругозір, здатність до педагогічної творчості та установка на постійне самовдосконалення. Професійні якості вчителя, його педагогічна майстерність мають вдосконалюватися впродовж усієї професійної кар'єри. А початок їх формування закладається під час навчання у педагогічному вищому навчальному закладі. Тому одним з провідних завдань підготовки майбутніх вчителів є запуск механізмів їх активного професійного самотворення.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання загального самовиховання розкриті у працях А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського, А.Я.Арета, О.Л.Главацької, С.Г.Карпенчук, О.І.Кочетова, О.Г.Ковальова, В.М.Оржеховської, Л.І.Рувинського, Г.К.Селевко, Т.В.Хілько та ін. Сутність і рушійні сили професійного самовиховання майбутнього вчителя досліджував С.Б.Єлканов, який розглядав специфіку самовиховної діяльності майбутніх вчителів, залишивши багато відкритих питань.

Потреби практики націлюють сучасних науковців на подальшу розробку теоретичних і методичних положень щодо професійного самовиховання студентської молоді. Підґрунтям для розробки цих положень є ідеї представників гуманістичної педагогіки і психології, які стверджують, що головна мета виховання полягає в тому, щоб навчити людину творити себе як особистість.

Процес самовиховання не може розглядатись ні у відриві від зовнішнього світу, ні у простому пристосуванні до нього. Воно виникає у результаті активної взаємодії з навколишнім середовищем, забезпечуючи нову сходинку в розвитку особистості.

Метою даної статті є з'ясування значення самовиховання у формуванні професійно важливих якостей майбутніх учителів, зокрема майбутніх учителів технологій, аналіз основних етапів самовиховання студентів, а також завдань і умов педагогічного керівництва цим процесом.

Отже, самовиховання – це свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення, удосконалення або зміну нею своїх якостей відповідно до соціальних та індивідуальних цінностей, орієнтацій, інтересів, що формуються під впливом умов життя і виховання [2]. Головною метою самовиховання є досягнення згоди із самим собою, пошук сенсу життя, самоактуалізація і самореалізація потенційних можливостей та активне самоствердження у суспільному житті. Самовиховання – це специфічний індивідуальний педагогічний процес, унікальність якого полягає в тому, що і суб'єкт і об'єкт виховання – у тій самій особі.

Дієвість самовиховання як фактора розвитку особистості вирішальною мірою залежить від її самосвідомості та практичної готовності до самовдосконалення. Самосвідомість характеризується адекватністю самооцінки та здатністю до правильного визначення цілей і завдань самовиховання, а практична готовність до самовдосконалення – здатністю до вольових зусиль і сформованістю відповідних умінь і навичок. [2]

Як зазначається у підручниках з педагогіки вищої школи, професійне самовдосконалення – свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку [3, с. 389].

Важливими психолого-педагогічними умовами професійного самовиховання є:

- а) усвідомлення внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму ("Я – реальне професійне") і уявним його станом ("Я – ідеальне професійне");
- б) знання власних можливостей, адекватна самооцінка своїх професійних якостей;
- в) сформованість критичності, самостійності, волі, активності і т. ін.;
- г) знання і володіння способами і методами роботи над собою;
- д) наявність цілісної програми професійного самовдосконалення.

З метою визначення стану самовиховання майбутніх учителів технологій нами було проведено анкетування студентів технологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, яке дозволило сформувати певне загальне уявлення про самовиховну роботу студентів молодших і старших курсів.

Як відомо, процес самовиховання складається із самопізнання, самоставлення (самооцінювання) і саморегуляції. Розглянемо детальніше кожний з цих елементів.

Початковий етап у самовихованні – самопізнання. Адже, очевидно, що людина не може розумно діяти, не знаючи нічого про себе. Самопізнання – це процес цілеспрямованого отримання інформації про розвиток якостей своєї особистості. Це складний процес визначення своїх здібностей і можливостей, системи цінностей, життєвих намірів і прагнень, провідних мотивів і мотивацій, характеру і темпераменту, особливостей перебігу психічних пізнавальних процесів.

Результати нашого анкетування студентів показали, що більше 60% опитаних вважають, що не достатньо добре знають самих себе, свої якості і можливості і, що найважливіше, не можуть визначитися щодо власних життєвих намірів і прагнень.

Самопізнання починається з самоусвідомлення, яке дає змогу студентові глибше усвідомити себе і зрозуміти свої завдання у навчально-виховному процесі, увияти перспективу власного подальшого розвитку. Самовивчення відбувається через самоспостереження, самоаналіз своїх вчинків, поведінки, конкретних результатів діяльності, аналіз ставлення інших людей до себе, самоперевірку і самовипробування в конкретних умовах.

На основі самовивчення формується думка про себе – самоставлення і самооцінка. Адекватна (об'єктивна) самооцінка надзвичайно важлива для ефективного самовиховання, адже вона дозволяє порівняти реальні наявні якості особистості з вимогами до конкретного фахівця або із зразком для наслідування, чітко усвідомити свої позитивні і негативні риси та рівень їх розвитку.

Дані нашого опитування показали, що студенти першого курсу схильні неадекватно, а саме завищено, оцінювати свої якості особистості, необхідні для успішної майбутньої професійної діяльності на посаді вчителя. Майже 30 % першокурсників вважають, що всі необхідні якості для вчительської роботи у них уже сформовані. Навпроти ж, старшокурсники більш об'єктивно оцінили свої можливості, зазначивши, що деякі власні якості їм ще варто вдосконалювати. Такі результати цілком зрозумілі, адже старшокурсники вже неодноразово пройшли педагогічні практики і отримали змогу в реальних умовах школи випробувати себе як вчителя, оцінивши свої "плюси" і "мінуси".

Щодо найважливіших професійно важливих якостей, які майбутні вчителі технологій хотіли б розвинути або вдосконалити в собі, останні назвали такі: впевненість у собі як у вчителів, у своїх знаннях та вміннях; інтелектуальні здібності, загальну ерудицію, розширити словниковий запас; підвищити працелюбність, відповідальність, організованість, наполегливість і завзятість; виховати в собі терплячість, стриманість, толерантність, уважність; розвинути комунікативні уміння, зокрема, уміння вільно спілкуватися з дітьми.

Про ступінь оволодіння студентом самовихованням можна судити з того, як ним здійснюються наступні дії:

- а) цілепокладання – вибір особистісно значущих цілей і задач самозміни (цілі можуть бути на ближні, середні і далекі перспективи);
- б) планування – вибір дій та їх послідовності, які дозволяють досягнути поставлених цілей і задач;
- в) оволодіння засобами і методами самовиховання;
- г) самоконтроль – порівняння досягнутих результатів з очікуваними;
- д) самокорекція – виправлення відхилень від намічених цілей або помилок самовиховання [1, с. 141].

На жаль, питання особистої програми самовиховання є найболючішим. Лише одиниці опитаних студентів заявили, що вони мають конкретний план виховної роботи над собою. Переважна більшість респондентів інколи замислюється над цим, проте дуже неявно уявляють мету самовиховання, а деякі майбутні вчителі взагалі ніколи не думали про можливість планування виховної роботи над собою. Причому така тенденція, згідно нашого анкетування, простежується на усіх курсах навчання у ВНЗ. Це, на нашу думку, пояснюється невідомістю майбутньої долі випускників і відсутністю у багатьох із них професійного самовизначення як майбутнього вчителя.

Проте, не зважаючи на відсутність конкретної програми самовиховання студенти в переважній своїй більшості все ж таки працюють над собою. Але працюють безсистемно. Використовують вони такі методи

самовиховання, як самоаналіз і самокритика, самонавіювання, самоконтроль, самонаказ і самопримус, самозобов'язання, тренування і вправління.

З проведеного невеличкого дослідження зрозуміло, що ефективність самовиховання значною мірою залежить від правильно організованого педагогічного керівництва цим процесом. Без систематичного керівництва самовихованням студентів у багатьох із них навіть не виникає потреби і усвідомлення необхідності постійної копіткої роботи над вдосконаленням себе, багато студентів ніколи не задумувались над цим, не здатні перебороти інертність і лінощі, вийти з зони комфорту, примусити себе до позитивних самозмін.

Отже, завданнями педагогічного керівництва самовихованням студентів є:

1) переконання студента в необхідності вдатися до самовиховання і в можливості досягнути бажаних результатів, формування потреби і мотивації самовиховання;

2) допомога студентові у визначенні близьких, середніх і далеких цілей самовиховання і самоосвіти, у складанні програми самовиховання; допомога у виборі методів, прийомів, способів і засобів самовиховання;

3) організація контролю над перебігом самовиховання і поступове привчання студента до самоконтролю; стимулювання, заохочування; спільне підведення підсумків, аналіз помилок, допомога в корегуванні програми самовиховання і у визначенні нових орієнтирів.

Орієнтиром у професійному самовихованні майбутнього вчителя технологій має бути його кваліфікаційна характеристика, яка повинна відповідати вимогам сьогодення, а також враховувати можливі зміни у близькій і далекій перспективі.

Ефективне самовдосконалення майбутніх фахівців можливе лише в разі тісної співпраці студентів і педагогічного колективу ВНЗ, пройнятої взаємною повагою і довірою. Успіх стимулювання до самовиховання студентів залежить від багатьох зовнішніх умов, що створюються у вищому навчальному закладі, а саме: чіткої організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях та їх самостійної роботи; висунення високих вимог до студентів у поєднанні з турботою про них; від особистого позитивного прикладу викладачів та пропаганди діяльності найкращих студентів; від організації позанавчальної діяльності студентів та їх дозвілля; від традицій, що склалися у ВНЗ та, обов'язково, від здорової громадської думки у згуртованому студентському колективі, де панують відносини відповідальної взаємозалежності, від дієвості студентського самоврядування.

Висновки

Підводячи підсумок, на основі проведеного дослідження варто зазначити, що самовиховання студентів – майбутніх учителів – на жаль, не є вирішальним фактором у формуванні їх професійно важливих якостей. Для студентів усіх курсів характерним є низький рівень мотивації професійного самовдосконалення, відсутність вольових якостей та умінь. Проте, як свідчить практика, керувати процесом самовиховання студентів можна. Правильна організація педагогічного процесу здатна перетворити безвільних, байдужих до свого професійного майбутнього студентів у свідомих і відповідальних суб'єктів самовдосконалення. Вищий етап переходу виховання у самовиховання починається тоді, коли майбутній фахівець хоче й уміє працювати над собою, коли сформувалися мотиви, визначені конкретні цілі й методи самовиховання.

Використані джерела

1. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя: Кн. для учителя / С.Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1986. – 144 с.
2. Калініченко А.І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді : автореф. ... канд. пед. наук / А.І. Калініченко. – Тернопіль, 2002. – 16 с.
3. Ортинський В.Л. Самовиховання студентів в умовах вищих навчальних закладів та його мотивація / В.Л. Ортинський // Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студ. ВНЗ. – К., 2009. – С. 389-413.

Pyskun O., Kulinich Y.

SELF-EDUCATION OF THE FUTURE TEACHER OF TECHNOLOGIES AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL QUALITY

The article deals with general theoretical aspects of professional self-education of the future teacher of technologies, namely the conditions and implementation stages of this process. Also an analysis of state of student's self-education is carried out.

Key words: professional teacher's quality, professional self-education, self-knowledge, self-attitude, self-regulation, student's self-education guide.

Стаття надійшла до редакції 10.03.14